

ROBACZEK (76) *sb m*

robaczek (63), **chrobaczek** (11), **robaszek** (2); robaczek *OpecŻyw*, *Murm* (3), *BielŻywGlab*, *RejKup*, *LubPs* (3), *RejWiz* (4), *RejZwierz* (3), *BibRadz*, *Mącz* (6), *SienLek*, *RejPos* (6), *RejZwierz* (2), *SkarŻyw* (3), *WerGośc*, *Calep* (3), *WyprPl*, *LatHar*, *JanNKar*, *SkarKaz* (12), *KlonWor*; chrobaczek *BielKron* (3); robaczek : chrobaczek : robaszek *FalZioł* (5:1:1), *CzechEp* (1:7), *ArtKanc* (1:-:1).

o oraz e jasne, a pochylone.

sg *N* robączek (34). ◇ *G* robączka (1). ◇ *D* robączkowi (1). ◇ *A* robączka (3). ◇ *I* chrobączki(e)m (6). ◇ *L* robączku (3). ◇ *V* robączku (1). ◇ *pl N* robączkowie (9) *BielŻyw*, *BielKron*, *RejPos*, *RejZwierz*, *ArtKanc*, *SkarKaz* (3), *SkarKazSej*, robączki (5) *FalZioł*, *RejZwierz*, *Mącz*, *BudBib*, *WyprPl*. ◇ *G* robączk(o)w (4). ◇ *D* robączk(o)m (2). ◇ *A* robączki (5). ◇ *I* robączkami (2). ◇ [du *I* (*cum num*) robączkoma.]

Sł stp: robaczek, chrobaczek, *Cn*: robaczek, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*: robaczek, chrobaczek.

1. *Dem. od „robak”*; *vermiculus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *vermis PolAnt* (76) : *Murm* 43, 96; *Mymer*¹ 28v; *PCHła* [...] Robaczek lichi, czarny á barzo pretki. *FalZioł* IV 16c, I 70c *żp*, IV 16b, 22b, 27c, d, 29b; *BielŻywGlab nlb* 11; *RejWiz* 65, 153v, 176v; *BOcian* ma czysty pokoy/ robaczki łápáiąc/ Lepfzy niż chytra Wroná/ brogow podskubáiąc. Bo ná nię sídlá stáwią *RejZwierz* 125v, 130; *Iuno* [...] ná krowę puściłá chrobaczká giefká który ią żárł *BielKron* 20v, 264; *Culex*, *Komór*. *Generali* *nomine dicitur omnis vermiculus alatus*, Každy robaczek który yedno lata. *Mącz* 71b, 141d, 189b, 485a; *SienLek* 46v; *BudBib* I 59d *marg*; *Convolvulus* – Robączek ktori vmotąwfti fzie winnie, grona pfiuę. *Calep* 257a, 1112b; *WyprPl* C2; *Mála rzecz* między robaczkami pfczołá/ mowi Mędrzec/ á początkiem słodkości ieft owoc iey. *SkarKaz* 84a, 84a, b; *Trąd* [*tj. truteń*] nie leci ná pole y nie noši miodu [...] *A z płastrów nápełnionych miod gotowy ziada*: Robaczkom pracowitym spizárníą wykrada. *KlonWor* 45.

W połączeniu szeregowym (1): dobroć/ moc/ mądrość iego [*Boga*] znać ná każdym ziołku/ drzewie/ robączku/ rybie/ ptaku/ zwierzęciu *SkarŻyw* A3.

W przeciwstawieniu: »robaczek ... człowiek« (3): *Práwyem yuż yeft nye człowyek lecz márnny robaczek/ Bom fie sítał od wlflech ludzi ták práwie wzgárdzony* *LubPs* Fv; *JanNKarGórń* G4; [*Pan nasz*] máłym á wzgardzonym v ludzi był [...] sítał fię/ iáko *Pfálm* mowi/ iáko robaczek/ á nie człowiek. *SkarKaz* 82b.

W porównaniach (19): *OpecŻyw* 16; *Przedfię* tu nye przepatrzałz nędznego człowyeká/ Choć yeft yáko robaczek przed twą oblicznoścýą *LubPs* C; *RejWiz* 110v; [*szpiegierze mówili*] widzyelifmy y *Obrzimy/ przeciw* ktorým zdálifmy fie yáko chrobączkowie. *BielKron* 40v; *Vermiculatum opus dicitur*, Iż fie po nim promienie yakoby robaczki albo włofy vkázuyą *Mącz* 49c; *A což tedy ty o łobie rozumieć możefz nędzny człowiecze/ ktorýs ieft iáko proch á błoto/ á nieináczey iáko lichi robaczek przed oczýma iego* *RejPos* 106v, 46; *RejZwierz* 197v; pokłoniłá fię temu: który ná drzewie wiśiał [*tj. Chrystusowi*] znapifem/ iáko drzewny robaczek/ odpufzczáiąc grzech mordercom łwoim. *SkarŻyw* 398, 56; *Szátan człowieczeństwo Pána Chriftofowe robączkowi przez Dawidá przyrownáne przez śmierć pochwycił y požarł*. *CzechEp* 149; *A oznaymiał ták/ nie bołtwo iákie człowieczeństwem/*

iáko wędę chrobaczkíem/ pokryte: ále człowieká prawdziwego fyná Dawidowego Mefyafzá przedtym záslubionego. *CzechEp* 204, 174, 185 [2 r.], 203, 204, 205; *SkarKaz* 244b; [Ieleni ięzyk [...] ma líftki podobne Szczawiowi/ nie ták lzérokié iáko długíe á piękne/ w liczbie pięć álbo lżeść/ ná boku ma fprązki iákoby robaczki *UrzędowHerb* 85a].

Zestawienia w funkcji nazw zoologicznych: »robaczek jedwabnica, [jedwabny robaczek]« = *Bombyx mori* L. (Rost); *jedwabnik morwowy*, motyl z rodziny prządkowatych (*Bombycidae*); *oprzęd gąsienicy tego motyla służy do wyrobu przędzy jedwabnej*; *bombyx Cn* (1): Máły robaczek iedwabnica/ y naśienie iey mniefze niżli zjárno máku [...] z onego [...] rodzi fię robaczek co iedwab z siebie wije *SkarKaz* 84a; [Bombyx Seydenwurm Iedwabny robaczek. *ArtNom* E3v].

»złoty robaczek« = *Lampyrus noctiluca* L.; *światlik świętojański*, owad z rzędu chrząszczy, z rodziny *światlikowatych* (*Lampyridae*) (1): Lampyrus – Złoti robaczek w noczi świeczaci. *Calep* 580a.

Przen: O człowieku ze względu na jego doczesność, śmiertelność i małą wagę jego postępów w obliczu wielkości Boga (21) : *BibRadz Is* 41/14; Był rodzicom Pan IEZVS poddánym. Wielki y oftry y wdzięczny bárzo przykład/ nam z náтуры pyłznym robaczkom ziemskim/ ktorzy wolności lámi nie wiemy iákíey fię domagamy. *SkarŻyw* 44a, 84a, b [2 r.]; Ia wzgardzony robaczek/ á grzeźnik niepożyteczny/ dziękię twoiey dobroći o niebieski Oycze *LatHar* 564; Ci robaczkowie ziemscy/ ci vbodzy poddáni/ ktorzy w tákíey lą v was wzgárdzie y včílku: pátrzcíe iáko was nofzą/ żywią y vbogacíą. *SkarKazSej* 677b; [*ModlKobiet* 12].

Wyrażenia: »mizerny robaczek« (1): Ták iż wielka rádość á wielka fie pociechá lftawa wżem onym ták poważnym fthanom/ z iednego ták márnego á mizernego robaczćká/ ktorij powftawfzy zá pomocą Páńfką vzna fie á rozżáluie fie vpadku fwego *RejPos* 166.

»nędzny, marny robaczek« [*szyk* 10:1] (10:1): *RejKup* dd4v; Gdyżem ya nędzny robaczek moy wfłechmocny pánye/ W twoim fwyętym przykazániu obrał fwe kochánye *LubPs* ccv; *RejZwierz* 130; Bo pomni coś ieft [...] boś ieft iáko nędzny robaczek á nikczemne ździebłko przed oczymá iego. *RejPos* 46v; my nędzni á záflepieni robaczćkowie/ kthorzy iáko mrowki gmerzemy pod nogámi tego Pána fwego/ vcięcźmy [!] fie do tego fwyętego miłofierdzya iego *RejPos* 173, 172v, 341v; *RejZwierz* 166v; przełtrzeżał Pan náfz [...] nas wżytkich márných á nędznych robaczćkow fwoich/ temi fłowy: Wárucie fię [...] *WerGość* 210; Bo my nędzni robaczćkowie/ od niego bieramy/ Iako od Oycá fynowie/ coźkolwiek tu mamy *ArtKanc* T9, L3; *SkarKazSej* 704a; [ktery [*Jezus*] dla nędznych chrobaczćkow á nieprzyacíoł fwoich/ raczył ták wielkie prace áż do okrutney śmierci podić ná tym świecie. *WujPosN* 1584 44 (*Linde*); *WerReguła* 59; *SkarUp* 74].

2. [*Pieszczotliwie o małym dziecku:* Co páni iego fłyfzac/ bárzo fie záfmućilá/ mowíac: y hnet mię przeto chcecie odiechác/ z tymi dwiemá robaczćkomá *HistFort* H5.

a. O Jezusie: Sdrowasz kwiatku z siemije ijego rodzisz/ robaczka czistego bez złączania mąszkiego. *TekstyPol* 36/135; Tego niewinnego fwyętego robaczćka/ fczyfłtey panny narodzonego: ífz zły duch zabiwfzy/ iako fmok okrutny pochłonał beł *ConfLutom* N3v.]